TEJTERMELŐ TEHENÉSZETI TELEPEK MŰSZAKI-TECHNOLÓGIAI FELTÉTELEI

HORVÁTH JÓZSEF

ÖSSZEFOGLALÁS

A tejtermelés versenyképességét számos tényező befolyásolja. Ezek között meghatározó a tehenészeti telepek berendezkedése. A műszaki és technológiai színvonal az egyik legjelentősebb berendezkedési körülmény. Vizsgálataimba Hajdú-Bihar megye tehenészeti telepei közül az üzemméret alapján életképesnek tekinthetőeket vontam be. Megállapítottam, hogy egyrészt a telepek átalakulásával kapcsolatos hipotézisem csak részben helytálló. Az állatférőhelyek jelentős része felújításra szorul, különösen a fejőházzal nem rendelkező telepek vannak kritikus helyzetben.

Az állattartó telepek, köztük a tehenészetek berendezkedésében jelentős fordulatot hozott a rendszerváltozás. Doktori kutatásom kezdetén a berendezkedéssel összefüggésben olyan hipotézist állítottam fel, amely szerint az átalakuló nagygazdaságok működési formái, illetve a tehenészeti telepek hasznosítási megoldásai alapvetően négyféle módon alakultak át. Ezek:

- a telepek egy része átalakult formában változatlanul, esetleg technológiai váltással, tejtermeléssel foglalkozik;
- a telepek egy kisebb hányada átalakítással más állattenyésztési ágazatra rendezkedik be, vagy akár mezőgazdaságon kívüli tevékenység színteréül használja a telepet;
- az átalakulás során a telepek egy része több tulajdonosi kör birtokába kerül, és esetleg az üzemen belül megosztva találkozunk többféle állattenyésztési tevékenységgel;
- a telepek egy bizonyos hányada meglehetősen rossz perspektívával rendelkezve „gazdátlanná válik", lepusztul, a jelentős mértékben leamortizálódott eszközök állapota tovább romlik, majd megszűnik a termelés.

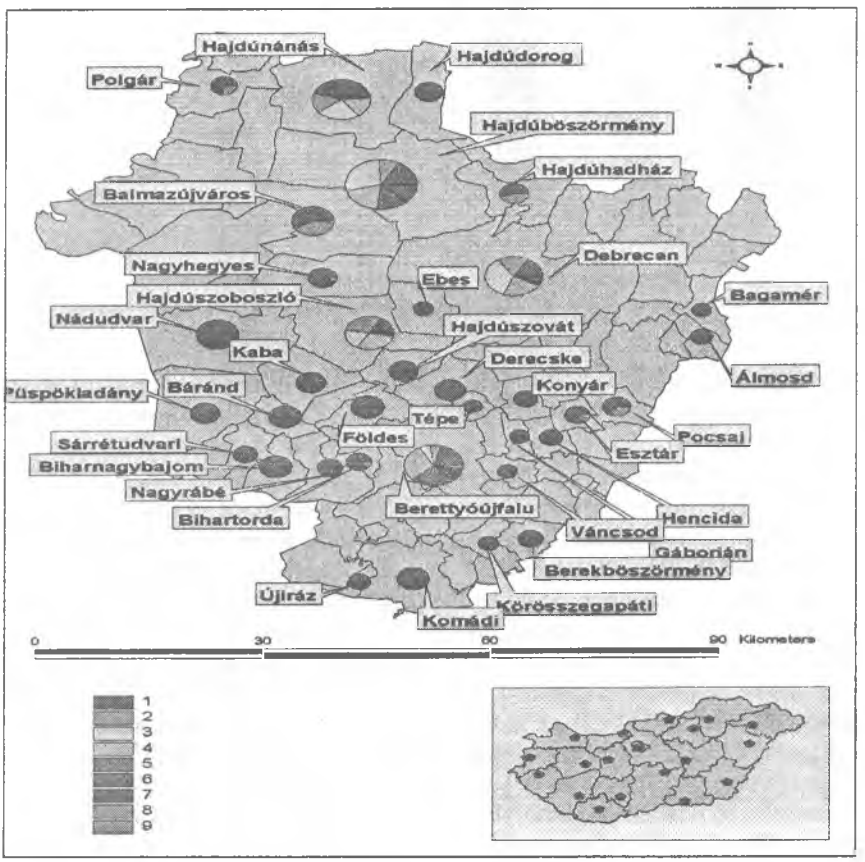
Ez a hipotézis csak részben vált valóra. Hajdú-Bihar megyében, kutatásom színhelyén, a második és harmadik feltevés beteljesülésére alig találni példát, zömmel az első feltevés realizálódott. Volt olyan telep, amelyet adósságkonverzióként vett át a gazdasággal szemben követelést támasztó cég, és azt követően növekedési pályára állította. A negyedik feltevés is beigazolódott. A telepek egy részénél a rendszerváltozást követően jelentős és átfogó rekonstrukciók és felújítások történtek, amelyhez segítséget nyújtott az államilag szabályozott reorganizációs hitel is, de a további fejlesztések hazánk EU csatlakozása után is aktuálisak maradnak.

A versenyképességnek számos összetevője van. Hajdú-Bihar megyében, tejtermelő tehenészeti telepek vizsgálata során arra keresem a választ, hogy a telepek berendezkedésének egyes elemei hogyan befolyásolják, illetve befolyásolhatják a tejtermelés versenyképességét. A berendezkedés elemei közül itt csak az

egyik legjelentősebbel *(Husti, 2003)*, a műszaki-technológiai feltételek vizsgálatával foglalkozok. Azokat a Hajdú-Bihar megyei telepeket vontam be teljes körűen a vizsgálatba, amelyeken legalább húsz tehenet tartanak. Ez megfelel az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet által, a Standard Fedezeti Hozzájárulás alapján életképesnek minősíthető tejtermelő gazdaságok körének *(Dorgai et al., 2003)*. Az 1. ábra a vizsgált telepek elhelyezkedését szemlélteti. A településekhez rendelt körök területe a tehénlétszámmal arányos, a körcikkek egy-egy gazdaságot reprezentálnak.

1. ábra

Tejtermelő tehenészetek Hajdú-Bihar megyében

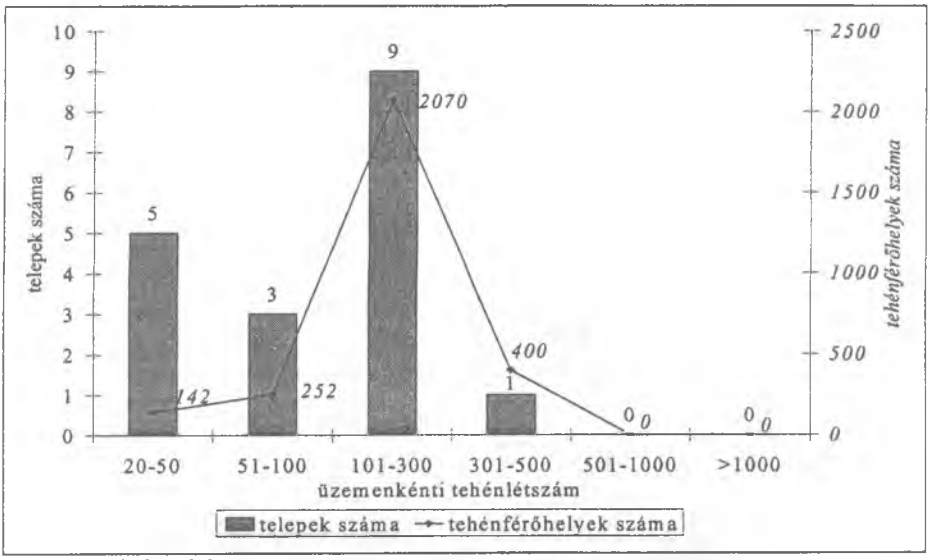

Forrás: Saját adatgyűjtés

A 2. ábra a fejőház nélküli tejtermelő tehenészeti telepeknek az üzemenkénti állatállomány szerinti megoszlását szemlélteti. Szembetűnik, hogy az 500 tehénnél nagyobb létszámú gazdaságok mindegyikénél fejőházi fejés folyik. A 100 tehén alatti kisgazdaságokban közel felét teszik ki a fejőházzal nem rendelkező telepek, ugyanakkor az ebbe a kategóriába tartozó összes férőhelynek csupán a 13,8%-át képviselik.

2. ábra

A fejőház nélküli tejtermelő tehenészeti telepek megoszlása Hajdú-Bihar megyében, 2001-ben

Forrás: Saját felmérés

A kilencvenes évek első felében a tehenészetek korszerűsítése megtorpant, majd az évtized második felében felgyorsult. Ennek igazolására vagy cáfolatára, Hajdú-Bihar megye tejtermelő tehenészeti telepein az épületek és technológiai berendezések műszaki állapotának vizsgálatát külön végeztem a fejőházzal rendelkező és fejőházzal nem rendelkező üzemekben. A 3. ábra mutatja, hogy a fejőházzal nem rendelkező telepek közel kétharmadánál 1991 előtt volt az utolsó rekonstrukció, és a férőhelyeknek csupán 15,7%-át újították fel 1996 óta. A fejőházzal rendelkező telepeknél külön vizsgáltam a fejőházak és külön az egyéb létesítmények műszaki állapotát. Ezek jellemzésére három időkategóriát alakítottam ki, így a két tényezőt együtt kezelve kilenc különböző teleprekonstrukciós változatot képeztem (1. táblázat).

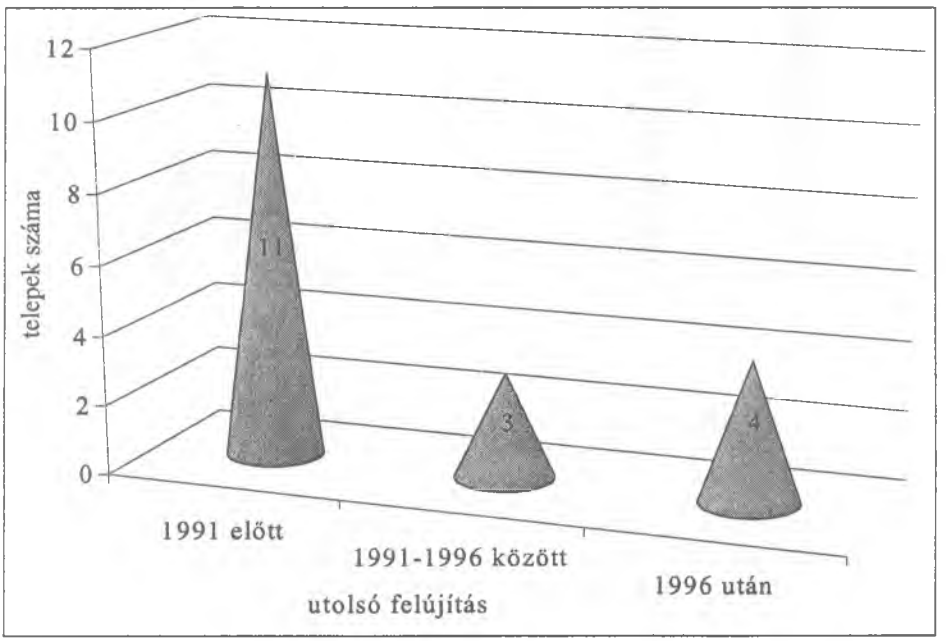
A fejőház a tejtermelő tehenészetek legfontosabb létesítménye, ugyanis ennek legnagyobb a befolyása az elérhető jövedelemre. Örvendetes, hogy az 53 fejőházzal rendelkező telep közül 36-nak a fejőházát 1996 óta felújították („A", „B" és „C" rekonstrukciós változatok), vagy újat létesítettek, ahogy azt a 4. ábra szemlélteti. Ez a fejőházzal rendelkező telepek férőhelyeinek 65,7%-át, az összes férőhelynek pedig az 59,3%-át érinti. A fejőházzal rendelkező telepek férőhelyeinek 31,1%-át újították fel 1996 óta, a férőhelyek 27,0%-ánál pedig a fejőházat és egyéb létesítményeket is korszerűsítették.

Kedvezőtlen azonban, hogy 10 telepen a fejőházat és az egyéb létesítményeket sem rekonstruálták 1991 óta. Ezeket a telepeket sürgősen fel kell újtani, hogy az EU csatlakozással hosszú távon versenyben tudjanak maradni. Az „E", „F" és „H" kategóriákba sorolt öt telepen, amely 256 tehénférőhelyet jelent, szintén el kell végezni az elmaradt beruházásokat.

A fejőházzal rendelkező telepek között az „I"-vel jelölt 10 telep van kritikus helyzetben műszaki állapot szempontjából. Ezeken a telepeken a fejőházakat és egyéb létesítményeket egyaránt 1991 előtt újították fel, de olyan is van közöttük, amelyet még egyszer sem rekonstruáltak.

3. ábra

A fejőházzal nem rendelkező tejtermelő tehenészeti telepek megoszlása az utolsó felújítás ideje szerint Hajdú-Bihar megyében, 2001-ben

Forrás: Saját felmérés

1. táblázat

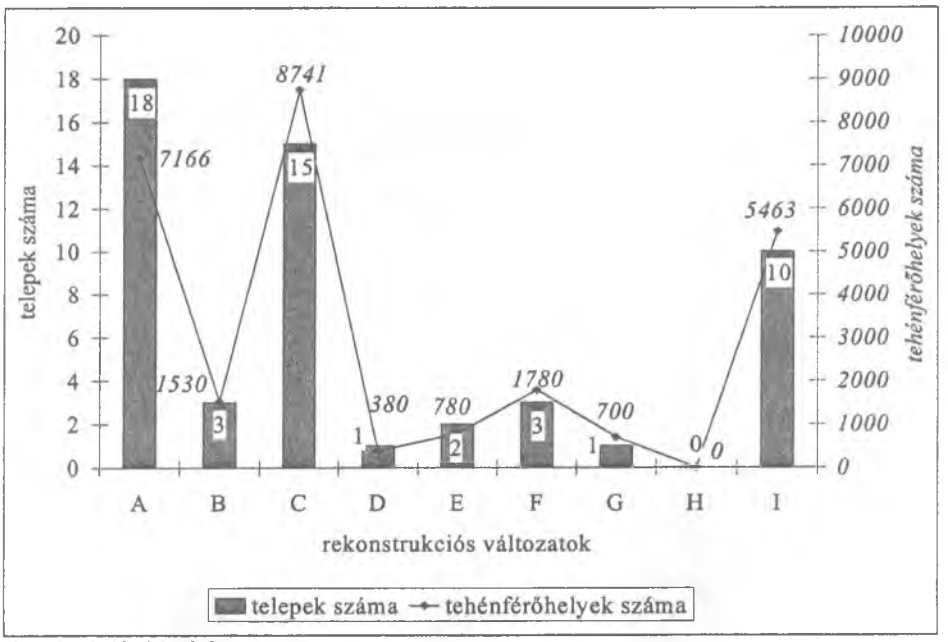
Teleprekonstrukciós változatok értelmezése

Jelölés	Fejőház	Egyéb létesítmények
A	1996 után	1996 után
B	1996 után	1991-1996 között
C	1996 után	1991 előtt
D	1991-1996 között	1996 után
E	1991-1996 között	1991-1996 között
F	1991-1996 között	1991 előtt
G	1991 előtt	1996 után
H	1991 előtt	1991-1996 között
I	1991 előtt	1991 előtt

Forrás: Saját kutatás

4. ábra

A fejőházzal rendelkező tejtermelő tehenészeti telepek megoszlása az utolsó felújítás ideje szerint Hajdú-Bihar megyében, 2001-ben

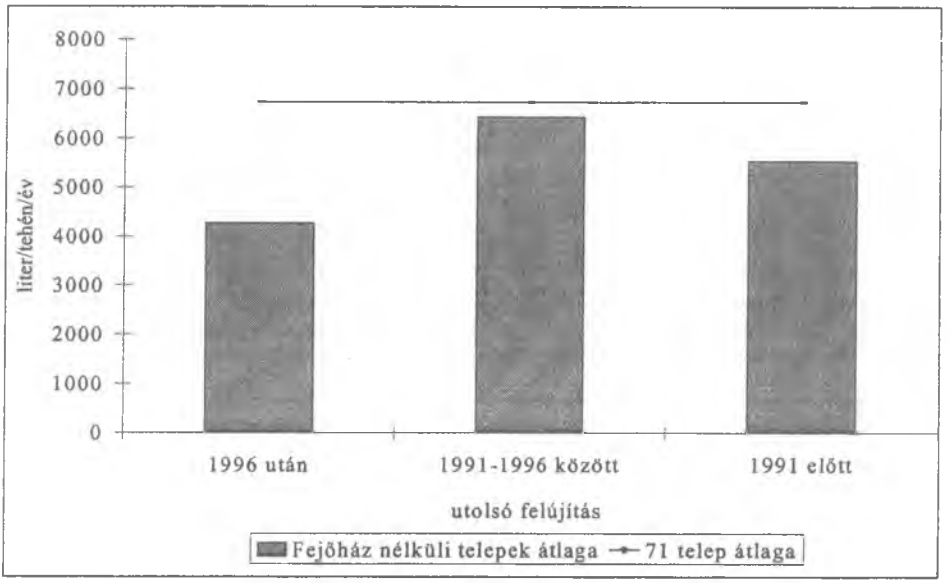
Forrás: Saját felmérés

A műszaki állapot és hozam összefüggését a fejőház nélküli telepeken és a fejőházzal rendelkező telepeken külön vizsgáltam. *Megállapítható, hogy a műszaki állapot és a hozamszínvonal között nincs szoros összefüggés.* Az 5. ábráról leolvasható, hogy a fejőházzal nem rendelkező telepek egyik kategóriájának átlaga sem éri el a vizsgált 71 telep hozamának átlagát, és érdekes módon, a legkorszerűbb telepeken a legalacsonyabb színvonalú a termelés. Kritikusnak tekintettem az 5000 litert el nem érő tejhozamszintet. A fejőházzal nem rendelkező telepek körében hat gazdaság átlagosan ötezer liter alatt termel. Ezek a telepek azonban nem a legkedvezőtlenebb műszaki állapotúak csoportjába tartoznak.

A fejőházzal rendelkező telepeken egy kivétellel valamennyi rekonstrukciós változat átlaga meghaladja a 71 telep átlagát. Itt sem mutatható ki azonban szignifikáns összefüggés a telep műszaki állapota és a hozamszínvonal között (6. ábra). A legkedvezőtlenebb rekonstrukciós változatba tartozó „I" megjelölésű telepek hozamszínvonala a kategóriák átlagában közepesnek mondható. A kritikusnak nevezett, 5000 literes átlagos hozamszintet el nem érő négy telep mindegyikén a fejőházakat 1996 után felújították, vagy újat építettek, vagyis ebből a szempontból a legkorszerűbb telepek közé tartoznak. A négy telep közül kettőnek az egyéb létesítményei a legkorszerűbb kategóriába tartoznak, a másik kettőnél pedig a legkorszerűtlenebbe. A műszaki szempontból korszerű telepeken számítani lehet a hozamszínvonal emelkedésére.

5. ábra

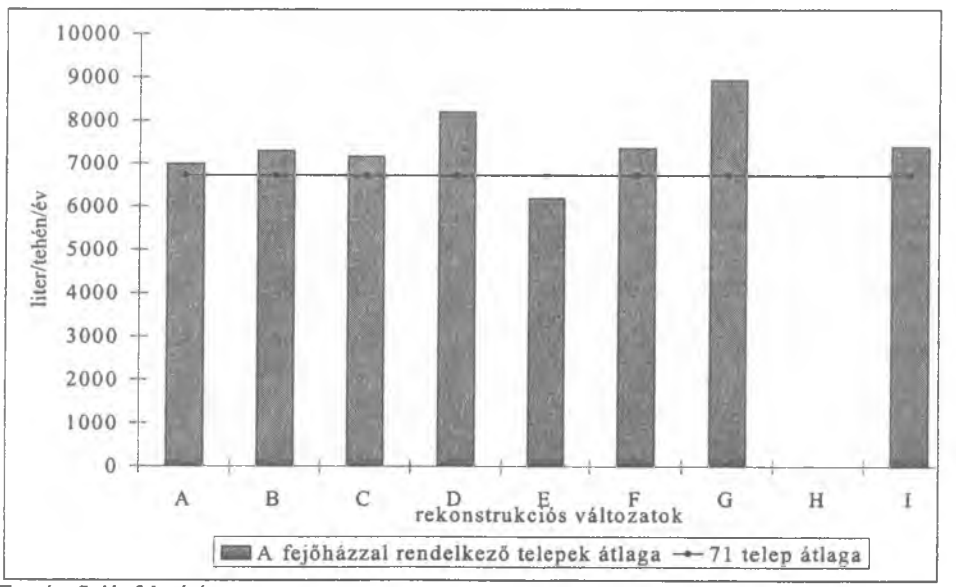
A műszaki állapot és a hozam közötti összefüggés Hajdú-Bihar megye fejőházzal nem rendelkező tejtermelő tehenészeti telepein, 2001-ben

Forrás: Saját felmérés

6. ábra

A műszaki állapot és a hozam közötti összefüggés Hajdú-Bihar megye fejőházzal rendelkező tejtermelő tehenészeti telepein, 2001-ben

Forrás: Saját felmérés

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Alvincz J. – Bognár I. – Erdész F-né. – Kamarásné Hegedűs N. – Kapronczai I. – Kartali J. – Kertész R. – Radóczné Kocsis T. – Stauder M. – Tóth E. (2003): A magyar agrárgazdaság a rendszerváltástól az Európai Unióig. (Szerk.: Kapronczai I.) Szaktudás Kiadó Ház, Budapest. 147 p. – (2) Bélyácz I. (1986): Rekonstrukció, pótlás és gazdasági szabályozás. Közgazdasági Szemle. XXXIII. évfolyam 4. szám. 403-414. pp. – (3) Dorgai L. – Keszthelyi Sz. – Miskó K. (2003): Gazdaságilag életképes üzemek az Európai Unió modernizációs támogatásainak alkalmazása szempontjából. Agrárgazdasági Tanulmányok. AKII, Budapest. 90 p. – (4) Husti I. (2003): Mezőgazdasági vállalkozásaink gépesítésének ökonómiai problémái. Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén. Debreceni Egyetem Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Debrecen. CD kiadvány. – (5) Lengyel L. (2004): Adalékok a SAPARD-Program teljesítésének értékeléséhez. IX. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös. CD kiadvány. – (6) Széles Gy. (2001): A szarvasmarha-tenyésztés szervezése és ökonómiája. In: Mezőgazdasági üzemtan II. (Szerk.: Pfau E. – Széles Gy.) Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest. 339-365 pp.

Nonbusiness marketing és menedzsment

A KJK-KERSZÖV Könyvkiadó gondozásában megjelent Dinya László (KRF Gyöngyös) – Farkas Ferenc (Pécsi Tudományegyetem) – Hetesi Erzsébet (Szegedi Tudományegyetem) – Veres Zoltán (Budapesti Gazdasági Főiskola) új szakkönyve „Nonbusiness marketing és menedzsment" címmel. A rendszerváltás óta eltelt másfél évtized változásait a hazai üzleti szféra gyökeres átalakulása dominálta, de a nem üzleti (azaz: nonbusiness) szektor ehhez képest alig változott. A következő másfél évtizedben a közszféra (közszolgáltatások) és a civil (nonprofit) szféra hasonló léptékű reformja következik, amely ennek a két szférának a szereplőit (több mint 160 ezer szervezetről, és csaknem 1 millió alkalmazottról van szó!), és „játékszabályait" alaposan átrendezi. Az új szakkönyv átfogóan tárgyalja ennek szervezeti szintű kihívásait, az azokra adható válaszok marketing és menedzsment vonatkozásait. Újszerűsége több szempontból lényeges: az érdkelt szakembereken túl négy felsőoktatási intézményben tankönyvként szolgál, ebben a témakörben ilyen átfogó könyv még nincs a piacon, nem utolsósorban pedig megállapításai sok eredeti (máshol eddig még meg nem jelent) kutatási eredményere alapozódnak. A Károly Róbert Főiskolán a „Közszolgálati menedzsment" szakon tanuló hallgatók három tantárgynál („Közszolgálati menedzsment", „Nonprofit menedzsment", „Nonprofit marketing") is használják majd a tankönyvként.

TECHNICAL CONDITIONS OF PLANTS IN DAIRY FARMING

By:
HORVÁTH, JÓZSEF

Several factors influence the competitiveness of milk production. One of the dominant factors is the arrangements of dairy farms. The technical and technological standards belong to the most significant arrangement issues. I investigated dairy farms in the County of Hajdu-Bihar, which may be considered as economic viable on the basis of farm size. I concluded that my hypothesis on transformation of farms is only partly relevant. The majority of animal space need improvement, especially farms lacking milking parlour are in a critical situation.